

מזה שנה וחצי שירושלים שרויה במשבר של אלימות. היעדר אופק מדיני, המתרחקות בהר הבית והמצוקה הקשה בשכונות הפלסטיניות הם ברקע לגל אלימות זה, אולם גם להתנהלות בשעת המשבר יש כמובן השפעה גדולה על אופן התפתחותו. מרבית הציבור הישראלי חש שהאלימות מגיעה אך ורק מהכיוון הפלסטיני ומתרחשת בחלל ריק ושלכן אין ברירה אלא לפעול בכוח על מנת להבטיח את הביטחון בעיר. אולם מטבע הדברים, התמונה מורכבת יותר. גם במהלך השנה וחצי האחרונות השקט היחסי חזר לירושלים כשהפעולות שנקטו הרשויות פעלו למיתון הסוגיות הבערות ואילו המתרחקות גברה כשהפעולות נעשו בכיוון ההפוך.

בנייר זה אנו מציעים שורה של צעדים שעל הרשויות לנקוט ושלדעתנו יהיה בהם כדי להביא להרגעת השטח לטובת כל תושבי העיר.

כעת, בשיא חדש של המשבר המתמשך, חיוני שגורמים אזרחיים לא יעמדו מנגד. אנו פונים גם אל תושבי ירושלים היהודים ובמיוחד אל החברה האזרחית, בפרוס החגים היהודים ועיד אל אדחא שחל היום. דווקא עכשיו חיוני לפעול בדרכים של הבנה והדברות גם במציאות מורכבת זו ברוח ההצעות המעשיות שבנייר שלהלן.

היבטים מרכזיים של ההתנהלות הנוכחית בירושלים

- **המתרחקות בהר הבית/חרם אל שריף** – האופן שבו הממשלה מתמודדת עם המתרחקות בהר הבית מביא להסלמה באלימות ולהתפשטות מהירה אל רחבי העיר המזרחית. כפי שראינו מספר פעמים בשנה החולפת, סגירת הר הבית חלקית או באופן מלא בפני מתפללים מוסלמים גורמת להתפרצות של אלימות ברחבי העיר. שליחת כוחות משטרה להתעמת בתוך המתחם הקדוש עם פלסטינים שמתבצרים בו יוצר תחושה חריפה אצל הציבור המוסלמי שהממשלה מסייעת לתנועות המקדש להשתלט על מתחם אל-אקצא. תחושה זו מועצמת כאשר תוך כדי ההתעמתות, המשטרה מאפשרת לקבוצות גדולות של פעילי מקדש ותומכיהם לעלות להר הבית, וכשהשר אורי אריאל אף מתפלל במקום וטורח להפיץ סרטונים של תפילתו¹. מעשים אלו הופכים את הצהרותיו של נתניהו בדבר מחויבותו לסטטוס קוו ללא אמינים בעיני הציבור הפלסטיני. כל זה כמובן מנוצל בידי גורמים איסלאמיים קיצוניים לצבירת כוח ולהתססת המצב. לעומת זאת, כאשר בעקבות לחצים ממשלת ירדן, פתחה הממשלה את מתחם הר הבית למוסלמים והגבילה את פעולות תנועות הר הבית המצב נרגע במהירות.
- **חזרה על צעדים שנכשלו לפני שנה** – מה שכמעט אינו זוכה לאזכור הוא העובדה שאירועי השבועות האחרונים הם חזרה מדויקת על ההתרחשויות של לפני שנה. חסימת הר הבית לכניסת מוסלמים מעבירה את מוקד המתרחקות אל העיר העתיקה, שם פורצות מחאות והפגנות מול מחסומי המשטרה. אירועים כאלו תמיד גוררים תגובה לא מידתית של המשטרה וכוחות הביטחון תוך פגיעה בזכות המחאה ואף הפעלת אלימות כלפי עוברי אורח שאינם מעורבים בה. כך למשל, בערב ראש השנה זרקו שוטרים מספר רימוני הלם על תלמידי בית ספר יסודי שהגיעו למחסום משטרה ברובע המוסלמי ולא יכלו לעבור אותו בדרך לבית הספר שלהם. הדיווחים על המעשים הללו פושטים כאש בשדה קוצים ברשתות החברתיות ותוך שעות ספורות פורצות מחאות אלימות בשכונות הפלסטיניות בעיר שכוללת גם פגיעה ביהודים. התגובה המשטרתית של ענישה קולקטיבית בדמות חסימת היציאה משכונות פלסטיניות ושימוש נרחב בגז מדמיע ובואש פוגעת באלפים רבים של חפים מפשע. העירייה לוקחת אך היא חלק בענישה קולקטיבית דרך הפעלה סלקטיבית של פקחים, קנסות וכו'. הענישה הקולקטיבית מגבירה את כוחם של הגורמים הקיצוניים ומחלישה ומייאשת את התושבים הרבים שמוצאים את עצמם בין הפטיש של כוחות הביטחון הישראליים לסדן של הגורמים המיליטנטיים בחברה שלהם. גם בקרב הציבור הישראלי המצב מנוצל בידי גורמים קיצוניים על מנת ללבות רוח גזעניים ואלימים. ככל שהאלימות נמשכת מתרבים גם מקרים של תקיפת פלסטינים על ידי יהודים.
- **כיצד פחתה האלימות לפני שנה** – הענישה הקולקטיבית והיד הקשה של כוחות הביטחון לפני שנה לא הצליחו לדכא את האלימות הפלסטינית בעיר שרק הלכה והסלימה. השימוש הנרחב בכוח מחזק את הגורמים הקיצוניים, והנזק הוא עצום: בחיי אדם, בתחושת הביטחון,

¹ ערב ראש השנה 15.9.15 <https://www.youtube.com/watch?v=drPWjgcwJRQ>

ובפגיעה כלכלית אדירה בתיירות ובמסחר. מנגד, מה שהביא לירידה חדה ברמת האלימות הוא הפסקת הגבלות הכניסה על מוסלמים להר הבית/חרם אל שריף ומניעת כניסתם של גורמים יהודים מתסיסים למתחם: מיולי ועד נובמבר 2014, הוטלו הגבלות חסרות תקדים על כניסת מוסלמים להר הבית. בנובמבר 2014, אחרי לחץ ירדני ואמריקאי הורתה הממשלה על מתן חופש גישה למתפללים מוסלמים למתחם. במקביל הופסקו ביקוריהם של פוליטיקאים מהימין בהר הבית וגם ההתבטאויות הפומביות שלהם בנושא רוסנו בידי ראש הממשלה וכוחות הביטחון. התוצאה היתה ירידה דרסטית ומיידית במפלס האלימות בעיר.

- **היעדר מענה בסוגיות אזרחיות ולמאבקים אזרחיים לא אלימים של השכונות הפלסטיניות** - בשנים האחרונות התקיימו מספר רב של מאבקים אזרחיים לא אלימים אותם הובילה הנהגה אזרחית פלסטינית בירושלים. למשל, דרישות לבתי ספר בשכונות שונות, המאבק נגד כביש בגין בבית צפאפא, המאבק של עיסאווייה וא-טור נגד תפיסת אדמותיהם על ידי גן לאומי מורדות הר הצופים, ודרישת תושבי השכונות מעבר לגדר לקבל שירותים הולמים. המאבקים הללו, שהתנהלו בכלים קהילתיים, ציבוריים ומשפטיים תוך הקפדה מלאה על החוק נדחו על הסף בידי עיריית ירושלים והממשלה, וההנהגה המובילה של מאבקים אלו ספגה פגיעה בלגיטימיות שלה בעיני הקהילה הפלסטינית. מה שנשאר הוא קבוצות שמאמינות במאבק אלים וזוכות לאהדה. מי שרוצה להחליש את האלימות חייב לאפשר התארגנות בכלים לגיטימיים לפעולה למען זכויות בסיסיות ושיפור תנאי החיים האלמנטריים של התושבים הפלסטינים.

צעדים להדברות ולהרגעת המצב

יש צעדים שעל הרשויות לנקוט. אך הכרחי שגם גורמים אזרחיים לא ייסוגו מהזירה מתוך תחושה שמדובר באתגר ביטחוני שאינו בתחום סמכותם. לכוחות הביטחון יש את התפקיד שלהם, לחברה האזרחית את שלה.

- **לחזור לצעדי ההרגעה שהוכיחו את עצמם בשנה האחרונה** - הקפדה מלאה על הסטטוס קוו בהר הבית/חרם אל שריף שממשלת ישראל מחויבת לו: הסרת המגבלות על כניסת מוסלמים, פעולה נחרצת של הרשויות נגד פרובוקציות במתחם, בעיקר של אנשי ציבור.
- **הפניית משאבים לשיפור משמעותי של התשתיות והשירותים בשכונות הפלסטיניות** בתיאום עם תושבי השכונות והוועדים הנבחרים שלהן.
- **להימנע מצעדים לא הכרחיים שילבו את האלימות** - להימנע מענישה קולקטיבית; לעצור את תמיכת הרשויות בצעדים אגרסיביים בלב שכונות פלסטיניות².
- **פעולה נחושה ציבורית ועניינית נגד הסתה ואלימות לאומנית יהודית** (להב"ה ואח').
- **לטפח ולחזק קשרים עם השכונות הפלסטיניות**. דווקא עכשיו! להתקשר למנהיגים מקומיים, להגיע לביקורים. לבקר בשכונות התפר הישראליות הסובלות מאלימות, לחזק את התושבים, להרגיע את ההתלהמות, לעודד את האיפוק והסובלנות בשני הצדדים, ולתמוך במאבקים אזרחיים לא אלימים.
- **לטווח הארוך – תמיכה במאבקים אזרחיים של הפלסטינים**. על הרשויות להידבר בתום לב וברצינות עם התושבים הפלסטינים ועם הנציגות הנבחרת שלהם בכל הנוגע לנושאים העומדים בליבם של פעולות ומאבקים אזרחיים לשיפור המצב בשכונות ולמניעת פגיעה באדמותיהם, בנכסיהם הפיזיים והסימבוליים ובתשתיות הקיומיות, החברתיות והזהותיות של החברה הפלסטינית בירושלים. ארגונים והציבור הישראלי צריכים לראות במאבקים אלה ערוץ של פעולה אזרחית לגיטימית ולתמוך בהם בדרכים האפשריות. הרשויות צריכות להתמודד עם המאבקים בדרכים הוגנות ולאפשר להם אופק חיובי.
- **הסדר מדיני** - פתרון ארוך טווח בירושלים אפשרי לגישתנו רק עם פתרון מדיני מוסכם בירושלים, ואנו קוראים לממשלת ישראל לחדש את המשא ומתן המדיני עם המנהיגות הלאומית הפלסטינית. אבל גם בהיעדר אופק לפתרון מדיני בר קיימא בעת הזו לצעדים לעיל הכרחיים כבר היום.

² כ-100 משפחות פלסטיניות מאוימות בימים אלה בפיוני מבתיהן בסילוואן התיכונה באמצעות הליכים שמנהלת נגדם טירת כהנים. כניסתם לבתים נעשית בעקבות העברת רכוש לידיהם על ידי הרשויות ונעשית בחסות כוחות בטחון ענפים.